

۲۲۰۵۷۸۱

زمینه شناخت تنبور

www.ketab.ir
نویسنده
حیدر کاکی

مشاهیر

انتشارات مشاهیر هنر

سرشناسه : کاکای، حیدر، ۱۳۵۱ -
 عنوان و نام پدیدآور : زمینه شناخت تنبور / نوشته حیدر کاکای.
 مشخصات نشر : تهران: مشاهیر هنر، ۱۴۰۰.
 شابک : 978-622-97778-1-7
 وضعیت فهرست : فیا
 نویسی :
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۷۷ - ۱۷۹.
 موضوع : تنبور
 موضوع : Tanbur
 رده بندی کنگره : ۱۰۱۵ML
 رده بندی دیویی : ۷۸۹/۷۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۴۸۰۴۱

مشاهیر
 انتشارات مشاهیر هنر

www.ketab.ir

عنوان: زمینه شناخت تنبور

مولف: حیدر کاکای

ناشر: مشاهیر هنر

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۷۷۸-۱-۷

چاپ و صحافی: برجسته

قیمت: ۹۵۰۰۰ تومان

آدرس انتشارات: تهران، خیابان مدنی شمالی، جنب مترو فدک، ساختمان پالمیرا، طبقه ۵
 واحد ۵۰۵. تلفن همراه ۰۹۱۲۷۰۹۴۰۵۹، آدرس سایت www.mashahirehonar.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	پیشگفتار استاد علی اکبر مرادی
۷	مقدمه نگارنده
۹	موسیقی
۱۲	تاریخچه تنبور
۲۰	الف: دوران صفویه
۲۲	ب: دوران قاجار
۴۳	پارسان « اهل حق »
۵۰	تنبور پارسان « اهل حق »
۵۶	مشخصات و شکل ظاهری و خواص مواد
۶۳	کوک تنبور
۶۶	عوامل فنی در اجرا
۶۸	انواع مضراب
۷۴	تکنیک های اجرایی دست چپ
۷۶	نوازندگان این ساز
۷۸	کلام خوانان و نوازندگان برجسته تنبور در صد سال گذشته
۷۸	الف: کلام خوانان و نوازندگان تنبور گوران
۱۰۲	ب: کلام خوانان و نوازندگان تنبور کرند
۱۰۷	ج: نوازندگان تنبور حوزه کرمانشاه
۱۱۴	د: کلام خوانان و نوازندگان تنبور منطقه صحنه
۱۲۲	ح: نوازندگان و کلامخوان های منطقه لرستان و لکستان
۱۲۴	سازندگان ساز تنبور
۱۳۰	نظریه های استاد اسدالله در مورد ساخت تنبور
۱۳۷	موارد استفاده از تنبور
۱۴۳	مقام
۱۴۶	مقام های تنبور
۱۵۰	خصوصیات مقامات تنبور
۱۶۲	بررسی و تجزیه و تحلیل مقامات یاری به روایت استاد علی اکبر مرادی
۲۰۱	روایت های دیگر
۲۰۲	منابع و مأخذ

پیشگفتار استاد علی اکبر مرادی

می‌توان ادعا کرد در میان اقوام ایرانی کردها بیش از سایر اقوام به موسیقی اهمیت داده‌اند و گرامیش داشته‌اند. این اهمیت تا بدانجاست که بعضی از سازها و موسیقی مربوط به آن را شخصیتی مقدس و آیینی بخشیده‌اند. از جمله این سازها (دف و تنبور) است که دف در بین درویش قادریه و نقشبندیه، و تنبور در بین اکراد یارسان غرب ایران همچنین علویان ترکمن و کرد در ترکیه، عراق و سوریه جایگاهی والا و روحانی دارد. تا بدان حد که نوازندگان این ساز از دیر باز مورد عشق و احترام و ستایش مردم بوده‌اند و این احترام را تنبور در طول هزاره‌ها به نوازنده گانش بخشیده است. در رابطه با قدمت تنبور بسیار گفته‌اند و نوشته‌اند و عمر گرانمایه اش را پنج تا شش هزار سال تخمین زده‌اند.

دیر زمانی نیست که تنبور این پیر روزگاران فرهنگ موسیقایی خاور زمین از خلوتگاه خود به ناچار بیرون آمده است. حداقل می‌توان گفت در هزاره اخیر تنبور در هر جمعیتی نالان نشده و حکایت خود را فقط به خوشحالات نقل نموده است. از زمان مبارک شاه لرستانی (باباخوشین) این ساز، مع عشق و ساز دل و راوی فرهنگ مادهای یارسان گشته و از آن زمان به بعد تنبور ساز آیینی شده و رمز و راز یاری را از دوره ای به دوره دیگر و از دونی به دون دیگر منتقل ساخته است. کفنی است که دره رودخانه سیروان در هورامان - مخصوصاً بخش شمالی آن - تا قرن‌ها بعد از ظهور اسلام حتی به آیین زردشت هم نگرویده و آیین قدیم ایرانی مادی در آن کماکان زنده بوده است. در زمان سلطان سحاک بارها بحث‌های آیینی بین ساکنان شمال رودخانه سیروان و جنوب آن یعنی زردشتیان در می‌گرفته است.

آیین پردیوری همان آیینی بوده که اسفندیار رویین تن به خاطر برچیدنش با رستم جهان پهلوان جنگیده است. این آیین تا زمان قتل ناجوانمردانه رستم و قتل عام خانواده اش توسط بهمن فرزند اسفندیار در شرق ایران ادامه یافته و بعد از آن کم‌کم جای خود را به آیین گشتاسبی سپرده است. می‌دانیم که رستم تنبور می‌نواخته و رازهایش را با نوای تنبور و در خلوت خود با سازش در میان می‌گذاشته و شرح غم‌ها و آوارگی‌ها و بدنشانی‌هایش و الترامش به سنت گذشتگان که خود در درونش دلیلی منطقی برایش نمی‌یافت - اطاعت از شاهي ظالم و بی‌خرد همچون کاووس و تمام این دردها را فقط با تنبور در میان می‌گذاشت و هم اکنون در فرهنگ موسیقایی یارسان

دو مقام منسوب به رستم به نام‌های (سه رته رز روسم و ته رز روسم) موجود است. به قول حکیم توس: (تو این را دروغ و فسانه مدان). آخرین بازماندگان این آیین (آیین مهر) در پردیور و دره سیروان به حیاتشان ادامه دادند و کوچ‌های اختیاری و اجباری این مردم از هورامان تا حلب و عراق و درسیم و ماراش و جنوب ترکیه آنها را پراکنده ساخت. گرچه زبان عوض شد به قول مولوی: «ای بسا هند و ترک هم زبان ای بسا دو ترک چون بیگانگان» ولی آیین یارسان با اسم‌های مختلف همچون اهل حق - علی الهی - علوی - بگتاشی - حروفی و یزیدی (یزدان پرست) استمرار یافته و قریب هزار سال است که تنبور ساز آیینی مردم یارسان گشته و نواهای قدیم این آب و خاک توسط این مردم و ساز تنبور با امانت حفظ و نگهداری شده است. در پنجاه سال اخیر با مهاجرت کردان یارسان به نقاط دیگر ایران ناله پاک تنبور دگرباره در جاهای مختلف ایران زمزمه گر شده و بسیاری از مشتاقان به آن روی آورده و گرمی اش می دارند و تعداد اندکی هم وجود کهن سالش را می آزارند و از تنبور نواهایی می طلبند که مشتاقش نبوده و نخواهد بود.

فقدان آموزش منسجم و ناگهانی بعضی از نوازندگان به ویژه مدرسان تنبور لطمه‌های زیادی در دزار مدت به این ساز و فرهنگ موسیقایی آن وارد خواهد ساخت. همان آفتی که بر بعضی از انواع موسیقی ایرانی وارد شده و جوهره سرور و آسمانی آن را به غم بی مقدار زمینی تبدیل کرده است.

تنبور تنها یک ساز نیست، یک فرهنگ موسیقایی است. برای رسیدن به اصل این ساز باید فرهنگش را شناخت، باید به او نزدیک شد و در حد دریافت از رمز و رازش آگاه شد و این میسر نیست به جز ارادت خالصانه و جور استاد کشیدن و انس دائمی و مشق و عشق‌های فراوان فراگیری ته رزهای تنبور (مقامات) و درک آن. این‌ها قدم‌های اساسی است که بدون دست یابی به آن، تنبور نواز شدن غیر ممکن است. از طرفی هم نباید از خلاقیت و نوآوری و گذشت دوران غافل بوده که صد البته رسیدن به این مرحله علاوه بر زحمت و کوشش، ذهن و درونی آماده می خواهد که الهامات آوایی را پذیرا باشد. می توان گفت نغمات پاک بر دل‌ها و ذهن‌های پاک و پخته فرود خواهند آمد.

امیدوارم تمام پویندگان راه هنر و به ویژه موسیقی راه خود را مقدس بدانند و بدان عشق بورزند، که بدون ایمان و عشق هیچ رهروی هرگز به مقصد نرسیده است.

علی اکبر مرادی

اردیبهشت ۱۳۸۷